

برگی از تاریخ

جشن اول ماه مه کارخانه‌ی وطن اصفهان اردیبهشت ۱۳۱۰

کارخانه‌ی وطن اصفهان یکی از بزرگ‌ترین واحدهای نساجی ایران در آن سال‌ها بود. که صدها شاغل داشت. بعضی از آن‌ها نیز سابقه‌ی شش تا هشت ساله داشتند. شرایط کار در کارخانه طاقت فرسا بود. زمان کار روزانه دوازده ساعت و در دو شیفت صورت می‌گرفت. کارگران نوبت صبح کار فقط نیم ساعت برای صرف غذا استراحت داشتند. بدتر از آن، کارگران شب کار ناچار بودند بدون وقفه تا صبح کار کنند. دستمزد مردان از ۲۵ شاهی تا ۵۰ شاهی بود و زنان و کودکان ده شاهی یا یک قران می‌گرفتند. ناسزاگویی به کارگران و جریمه کردن آنان معمول بود. صابون برای دست شویی و نظافت وجود نداشت. کارگران در هنگام خروج از محیط کار مورد بی‌حرمتی قرار گرفته و تفتیش بدنی می‌شدند. مهمتر از این‌ها کارگران شب کار برای رفع تشنگی در تنگنا بودند، زیرا شیر آب در شیفت شب مسدود بود. همه‌ی این ویژگی‌ها شرایط را برای اتحاد کارگران مهیا می‌کرد. و به این ترتیب اولین تشکیلات مخفی در این کارخانه آغاز به شکل‌گیری کرد.

موضوعی که باعث گسترش این تشکیلات شد و اقبال آن در میان کارگران بالا گرفت، همانا قرارداد تحمیلی (کنترات نامه) ای بود که از سوی صاحب کارخانه مطرح گشت. بر اساس این قرار داد کارگران ناچار می‌شدند یک ماه قبل از انصراف از کار در کارخانه، موضوع را به آگاهی مسولان کارخانه برسانند. در غیر این صورت دستمزد یک ماه آن‌ها به نفع کارخانه ضبط می‌شد. ماده‌ی دیگر از این قرارداد آن چنان تنظیم شده بود که برای یک روز غیبت کارگران معادل سه روز دستمزد آن‌ها را می‌توانستند کسر کنند. مطرح نمودن این قرارداد و فشار به کارگران برای امضای آن موجب نارضایتی آن‌ها شده بود. و شرایط برای جلب کارگران و فعالیت تهییجی مهیا گشته بود. تشکیلات سری که بیش از یک ماه و نیم به کار تبلیغی در میان کارگران پرداخت. و آن‌ها را برای انجام یک اعتصاب حساب شده آماده کرد. روز اول ماه مه (۱۱ اردیبهشت ۱۳۱۰) به دعوت تشکیلات سری ۶۰ تا ۷۰ نفر گرد هم آمدند. در مراسم فوق پارچه‌ی سرخی که روی آن عبارت "رنجبران روی زمین اتحاد" نوشته شده بود، بر دیوار نصب گشته بود. در جلسه زیان‌های "کنترات نامه" برشمرده شود و با ذکر توضیحاتی پیرامون فشارهایی که به کارگران وارد می‌شد، زمینه‌ی اعتصاب فراهم آمد. آن گاه مراسم با شعار "زنده باد اتحاد کارگران کارخانه‌ی وطن" و... اتمام یافت.

روز ۱۵ اردیبهشت عملاً اعتصاب آغاز شد. زمانی که مامورین کارگران را برای امضای قرارداد تحت فشار قرار دادند، آن‌ها سرباز زده و تولید را متوقف کردند. و یک کمیسیون اعتصاب تشکیل دادند. روز بعد در صفوف منظم چهار نفری از کارخانه خارج شده و وارد شهر شدند و از مسیر خیابان چهارباغ وارد مدرسه‌ی چهارباغ شدند. آژان‌ها تعدادی از کارگران را برای ذکر توضیحاتی جلب می‌کنند. روز سوم اعتصاب ۲۵۰ کارگر در جاده‌ای اجتماع کرده، از میان خود هشت نفر را به عنوان نماینده برمی‌گزینند. یک نفر از آن‌ها از اعضای فرقه و چهار نفر از اعضای تشکیلات سری و سه نفر بی‌طرف بودند. کازرونی رییس کارخانه زمانی که با یک پارچگی کارگران روبرو می‌شود، نمایندگان را به حضور می‌طلبد و به آن‌ها قول می‌دهد که خواسته‌هایشان را برآورده کند. نماینده‌ای که عضو فرقه بود، از کازرونی می‌خواهد که به جای قول شفاهی، کتبا با تقاضاهای کارگران موافقت کند. کازرونی درصد برمی‌آید او را از جلسه بیرون کند. اما وقتی می‌بیند سایر نمایندگان نیز در حمایت از همکار خود آماده شدند از اتاق بیرون روند، عقب می‌نشیند. با وجود این او سندی را امضا نمی‌کند.

روز هفدهم اردیبهشت پلیس مداخله می‌کند و می‌کوشد کارگران را با زور وارد کارخانه کند. کارگران پس از مشورت جمعی به اتفاق تصمیم می‌گیرند که کار را آغاز کنند، ولی به جای ۱۲ ساعت، فقط هشت

ساعت کار کرده، پس از آن به منازل خود بروند. روز بعد آژان‌ها ۲۵ تا ۳۰ تن را برای تحقیقات به نظمی می‌برند و شش نفر از نمایندگان را حبس می‌کنند. بر اثر فشارهای پلیس، عده‌ای از دستگیر شدگان به وجود تشکیلات سری کارگری اعتراف می‌کنند. از میان این شش نفر ۵ تن دو ماه در حبس بودند. هر چند پس از این اعتصاب، تشکیلات سری کارگران وطن منحل شد اما با موفقیت‌هایی همراه بود و دستاوردهای زیر حاصل شد:

- ۱ - ساعات کار از ۱۲ ساعت به ۹ ساعت کاهش یافت.
- ۲ تفتیش بدنی کارگران لغو شد.
- ۳ کافه‌ای برای صرف غذا در کارخانه ایجاد شد.
- ۴ ۲۰ درصد به دستمزدها افزوده شد.
- ۵ ناسزاگویی و جریمه کاهش یافت.
- ۶ ظرف‌های آب یخ در تمام قسمت‌های کارخانه نصب شد.
- ۷ زمان استراحت جهت صرف غذا به یک ساعت افزایش یافت.
- ۸ کنترات نامه پیش گفته شده لغو شد.

در نشریه‌ی نهضت که اولین شماره‌ی آن در اسفند ۱۳۱۰ منتشر شد، مقاله‌ای تحت عنوان "تجربیات سیاسی اعتصاب نساجان اصفهان" نوشته شد که آن را مورد نقد و بررسی قرار داده است. در انتهای این مقاله چنین آمده است:

اعتصاب نساجان اصفهان یک قسمت اشتباهات و نواقصاتی نیز دارد که لازم است به آن‌ها اشاره شود:

- ۱- اعتصاب نشان داد که اتحادیه کارگران به زنها و کودکان که در کارخانه‌ی وطن کار می‌کنند اهمیت لازمی نداده و آن‌ها را به تشکیلات کارگری جلب ننموده است و حال آن که از تاسیس اولین حوزه‌های اتحادیه در کارخانه لازم بود زنها و کودکان را نیز در نظر داشته و در میان آن‌ها نیز کارهای لازمه را انجام دهد.
- ۲- اعتصاب نساجان بدون هیچ علاقه و ارتباطی با کارگران سایر کارخانجات اصفهان تشکیل یافته و هیچ اقدامی هم برای ایجاد این ارتباط نشده است. رهبران و موسسین اعتصاب برای توسعه‌ی آن اقدامات لازمه را نموده اند.

منابع

اسناد تاریخی جنبش کارگری، جلد ۶، انتشارات علم، چاپ دوم پاییز ۵۸، صفحه ۱۶۸
شوق یک خیز بلند، نخستین اتحادیه‌های کارگری در ایران ۱۳۲۰-۱۲۸۵، جلیل محمودی، ناصر سعیدی،
نشر قطره، چاپ اول ۱۳۸۱، صفحه ۲۱۵